

Femte roten, tomt 17

Kvarteret Arkaden

Sjuttonde roten 1637–57v

Åttonde roten 1657h–70

Östra sidan av Östra hamnen i hörnet av
Holländaregatan

Östra Hamngatan 40

Drottninggatan 38

Hans Neffwendal 1627–37 5.17 el 4.116

När Wilhelm Berg i *Samlingar till Göteborgs historia* (s. 107) redogör för förekomsten av namnet Sanct Jacobsgatan på nuvarande Drottninggatan berättar han, att namnet första gången förekommer i handlingarna, ”när Kongl Maj:ts hofråd och kommissarie i Göteborg, riddaren Jacob van Dyck till Salnecki, den 28 maj 1627 lemnar gåfvobref till borgaren Hans Neffwendal på en tomt belägen på östra sidan vid Östra borgvallen, hållandes i bredden 36 fötter, i hörnet på den norra sidan af S:t Jacobs gata, näst intill Jan de Boer på norra sidan, men i längden 87 fötter sträckandes i öster mot Olof Tornen [bör vara Olof Torsson]. Häraf är tydligt att huset låg i hörnet av sedermera Drottning- och Östra Larmgatorna, eller på en del av den tomt, som 200 år senare intages av Haglunds hotel”.

När Berg skrev detta var han inte medveten om att tomtutdelningen och byggandet 1627 ännu icke hade nått så långt österut som till nuvarande Östra Larmgatan. Olof Torssons hus låg på tomt 5.16 vid Östra Hamnen och om Neffwendals tomt skulle kunna gränsa till den, så måste Torssons gård ligga väster om Neffwendals, i så fall var den som nu benämnes 4.116.

Jacob Herwegh övertog senare Olof Torssons gård och visade sig också enligt en karta av J.E. Carlberg, troligen från 1721, också vara i besittning av 4.116. Om den tomten ursprungligen var Olof Torssons och Jan de Boer var den förste ägaren av 5.16 uppfyller tomt 5.17 alla krav på Hans Neffwendals tomt, även att den skulle vara en hörntomt samt dessutom måtten som enligt Carlbergs karta var 37 ggr 88 fot. Möjligen kan man säga, att den inte låg särskilt nära den senare sträckningen av Östra Borgvallen.

Den 9.3.1637 skrev magistraten: ”Uppå h Brita Nefuendals anhållande förklarar sig Rätten att henne skall härmed efterlåtit warda att bekomma ett testimonium under stadzens sigille, att hon haver lagligen sin hus och gård alla sina kreditorer till deras nöjaktiga satisfaction updragit.”

Den 26.4.1637 begärde hustru Brita hos Hans Nefuendahl att återfå sin handskrift (obligation) av *Henrik Salfelt* och *Johan Hermansson*, eftersom de hade fått hennes gård. Dessa båda kreditorer tillerkändes av rätten förhandsrätt att köpa gården före de övriga fordringsägarna.

Möjligen kan bagaren *Jacob Schönfelt* några år härefter ha bebott denna gård.

Joakim eller *Jacob Schönfelt*

1638–41 3 mtl. Bodde ibland på landerierna t.ex. ”hans folk” 1652–55. Men omtalas bosatt rote 1 cirka 5.37 1648– 61.

(Står i mtl-längden meallan Ingrid Anders Tormessons och Hans Neffwendahl.)

Börge skredder 1656: 1.16, 1658:6

Jacob (von) Herten (Hartzen) 1662: 10, 1663: 10, 1666–69, 1671: 5.17

Släkten *von Herten* uppträder i Göteborg först med *Anselmus Hertssen (Hartssen)* som i mantalslängderna 1639 och 1640 svarade för 3 resp 4 mantal och kallade sig krämare (1639). Han återflyttade till Amsterdam men förekommer ofta i magistratsprotokollen som fordringsägare till eller ombud för Göteborgs-köpmän. Sålunda omtalas det 11.3.1667 i överrätten att *Henrik Arfwidsson* skulle använda borgaren Anselmus Hartzen som fullmäktig. Den 18.5.1682 krävde Anselmi Hartzens dödehus (genom *Johan Glandorph*) *Swen Joensson Swart* (genom dennes måg *löjtnant Rölling*). 12.3.1685 och 17.6.1686 vände sig *David Amia* som representant för Anselm Hartzens sterbhus mot *Paul Rokes* (EIIa:1). I februari 1691 pretenderade sal Anselm Hartzens sterbhus i Amsterdam 834 holländska gulden av sal rådman Henrik Arfwedssons sterbhus, som genom herr överjägmästare *Gustaf Hammarberg* alldeles förnekade skulden.

Brodern Jacob Herten uppträder icke i Göteborg förrän på 1650-talet. Liksom brodern Anselm var han bosatt i andra roten men först 1655 (1 mtl). Han omtalas emellertid redan den 7.12.1653 i kämnärsrätten då han av fiskalen *Olof Claesson* krävdes på arvode för att Olof Claesson hade agerat i Lidköping i ett skuldmål mot *Adrian Adriansson Bann*. Han erhöll burskap den 25.9.1654 enligt förbehållen i 1653 års nederlagsplakat: en s k nederlagsborgare skulle när som helst kunna lämna staden utan att staden eller kronan gjorde några anspråk gällande (Almquist I:450 och 635).

Det förefaller som Jacob Herten i början av sin bana var faktor eller bokhållare till svågern *David Amia*, gift 31.5.1646 m *Antoinette Herten*. I Göteborgs kämnärsrätt förekomer nämligen den 13.8.1656 ett mål där *Börge Andersson (Bohm)* tvistade med David Amia, representerad av Jacob Hartzen angående ett parti master, som Börge Andersson hade fört från Trollhättan bland sina master. Jacob Hartzen hade sänt *Tore Torstensson* till Vänersborg för att köpa master men Tore hade avlidit, varför Jacob Hartzen själv hade rest till Vänersborg för att hämta de köpta masterna. Det visade sig då att borgaren i Vänersborg *Nils Andersson* hade sålt masterna till Börge Andersson. Jacob Hartzen blev dock snart en välbeställd självständig handelsman, som under kriget med Danmark 1657–60 kunde göra staden och kronan goda tjänster. På grund av den stora spannmålsbristen under andra halvåret 1657 erbjöd han sig att på egen risk importera en skeppslast gods av olika slag. I gengäld begärde han tullfrihet. Fick han sådan skulle han också skaffa spannmål på andra fartyg till Göteborg. Den begärda tullfriheten vågade dock icke rådsregeringen bevilja utan konungens medgivande (Almquist I:565).

Arfwe Gudmundsson hävdade den 14.11.1661 att Jacob Hartzen till honom den 29.12.1660 hade försålt ”den förtjente lön som Kongl Maj:t honom för 1/8 part i Skeppet Hwite Swanen och 1/16 part i skeppet Falken består för giordh tjenst i örlogstiden” samtidigt med att han försålde *skeppsparterna* till honom. Lönen följde enligt Jacob Herten icke med skeppsparterna. Magistraten ansökte 1661 hos regeringen om skadeersättning åt dem som drabbats av fartygsförluster under kriget och då nämndes i första rummet

David Amia och Jacob Hartzen, som hade varit redare för det förlorade *skeppet* ”Castellet”. På grund av rikets finansiella nödläge kunde någon penningersättning ej beviljas men däremot fick de båda redarna helfrihet på ett nytt *skepp* ”Blå dufvan”, större än det förlorade, som de lät bygga i Holland. – 1666 kunde von Hartzen lämna staden ett lån på 500 rdr till inköp av en tomt för det nya rådhuset. Redan 1662 hade han lånat staden 4625 d kmt mot 8% ränta. De båda svågarna

David Amia d ä och Jacob Hartzen ägde vid början av 1660-talet en karduanmanufaktur belägen på fyra tomter, vilka de 1662 avstodo till kronan med tillhörande byggnader mot 1 200 d smt: platsen skulle användas för utvidgning av kronhusanläggningen (Almquist I:728).

Jacob Hartzen vände sig den 10.11.1665 på sin broder Anselms vägnar mot *Cornelius Petersson*. Vid Karlstads rådhusrätt begärde Sr Jacob Hartzen den 21.11.1668 arrest på *Nils Assmundssons* järn eller kapitalet och dess ränta. Den 10.10.1670 var Jacob Hartzen svarande (genom *Nils Eriksson*) mot *handelsmannen Olof Larsson* i en appellerad sak angående 1827 rdr 27 öre, som Jacob Hartzen, dess broder Anselmus och syster *Elisabeth Hartzen* samt *Edvard von Dorne* i Amsterdam tilldömts att betalas av *Olof Ingemarssons* sterbhus och som dessa avkrävt dennes efterträdare i äktenskapet *Olof Larsson*, vilken frikändes. I magistratens brev i ärendet till hovrätten den 3.2.1671 (Ba:2) med ”innelyckte extrakter av över- och underrättsprotokoller” kallas Jacob Hartzen *Jacob Jacobsson*.

Enligt resolutionsboken den 22.5.1671 beviljades Jacob Hartzen av stadens kassa enligt räkning 275 gulden 10 styver som betalning för rådstugans nya blå stolar. Att han var eller hade varit välbeställd framgår när det den 12.10.1671 berättas, att hos honom hade pantsatts silver av *Hans Torsson*, *Sven Jacobsson*, *Peter Lübke* och *Lars Jönsson skrädder*

Någon hustru till Jacob Hartzen omtalas inte förrän han den 29.9.1688 gifte sig med *Catharina von Akern*. Äktenskapet blev inte långvarigt, ty efter att ha fött ett dödfött barn avled hustrun året därpå.

Hartzen krävdes den 17.8.1671 och 10.10.1671 av *Catharina von Akerns* syskon *Jacob*, *Johan och Franz von Akern* samt *Olaus Östring* på sin hustrus vägnar och Jacob von Hartzen fick avstå hälften av sin förmögenhet till dem.

Jacob von Akern hade i sitt hus saker som Jacob Hartzens avlidna hustru hade kvarlämnat och som hade bärgats ur eldsvådan den 2.1.1669. Jacob von Akern hade strax efter branden lovat systern att hjälpa henne och maken Jacob Hartzen att bota deras skada med penningar. Johan och Franz von Akern tillstodo sig båda vara skyldiga Jacob Hartzen var sin summa pengar men Johan klagade över ”obilligt och odrägeligt” intresse samt sin kredits försvagande och Franz över obillig bodmeriräkning. Det beslöts, att Jacob Hartzen skulle ge specifikation på de saker, som Olaus Östrings hustru tagit som desposition. Särskilt bitter blev striden med Jacob von Akern, som ännu den 19–24.3.1674 krävde Jacob Hartzen på kostpengar. Han sade sig icke kräva Hartzen på kostpengar för tiden före bröllopet åtta dagar efter Mikaelis 1668, då Hartzen bodde hos Jacob von Akern, inte heller därefter, när Hartzen hade flyttat in i sin gård och förblev spisande hos von Akern. Men däremot ville han ha kostpengar för Jacob Hartzen från den 16.8.1669, då Hartzen efter sin hustrus död sökte logemente hos Jacob von Akern och till september månad 1670, vilket blev 54 veckor.

Vad beträffar Jacob Hartzens köp av tomter och fastigheter, så har vi redan berört, att han sålde en tomt vid Stora Hamnen till *sadelmakaren Leonhard Weissman*, som uppbjöds 11.7.1670, och som han troligen hade köpt av *Erik Fransson Schröder*. Men redan den 3.6.1659 ägde Jacob Hartzen en gård, ty då krävde han sal *Wincent Fellbiars änka* på hushyra. Den 14.11.1661 lagbjöd han *Greve Stenbocks* gård, som han hade köpt för 625 rdr och 1662 en gård, som kostat 300:–. Vem som tidigare hade ägt just denna gård i hörnet av Östra Hamnen och Holländaregatan vet man icke.

1650–55 bodde ungefärligen här (enl mtl) *Wellem hattmakare* eller *Jacob Lindsays änka Magdalena Höier*. Efter branden 1669 tycks Jacob Hartzen icke ha återflyttat hit. Han bodde först hos

svågern Jacob von Akern och sedan 1671 hos svågern David Amia. I början av 1673 lagbjöd han *Adam Herweghs* gamla gård vid Stora Hamnen (se nedan 5.34).

Kommerskollegium beviljade 1674 *Paul Rokes* och Jacob Hartzen helfrihet för två fartyg, som dessa ämnade köpa i Holland för att använda vid valfångst i Grönlandsområdet. Av detta blev troligen intet om det nu var kriget eller Jacob von Hartzens död som kom emellan. Egentligen hade Jacob von Hartzen haft planer att återvända till sin födelsestad men magistraten ställde som villkor, att han i så fall skulle betala tredjepening, d.v.s. avstå från en tredjedel av sin förmögenhet, något som Jacob von Hartzen i en skrivelse till regeringen hävdade, att han som "nederlagsborgare" borde befrias från.

Jacob von Hartzen var död den 30.10.1675, då konsistoriet förklarade sig vilja tillmötesgå hans närmastes önsningar om att han skulle få en övlig kyrklig begravning inom den svenska kyrkan, eftersom han hade gift sig med en "rättsinnig luthersk svenska" och flitigt hade besökt svenska kyrkan och på sitt yttersta hade avlagt evangelisk bekännelse inför en av de svenska prästerna (Almquist I:776).

Magistraten utfärdade den 6.6.1678 en attest ang. att till förmyndare för Jacob Hartzens ende son *Jacob Hartzen* d.y.hade utsetts *kommisarien David Amia* och samme sons styvfader *kungl. sekreteraren Samuel Monston* (eg. *Månsson*) *Agricola*, som var gift med Jacob Hartzens änka hustru *Catharina Molsdorpher*

Franz Kuhn

1674–81

Franz Kuhn var född 1643 och son till *bokbindaren Thomas Kuhn* och brorson till *smeden Jacob Kuhn*, vars döttrars förmyndare han var. Själv började han i faderns yrke. Vid underrätten nov. 1666 bekände sig bokbindaren Franz Kuhn skyldig att på egne och faderns vägnar betala 140 daler kopparmynt och dessutom ett parti almanackor för 60 daler kopparmynt till *mäster Amund Grefwe*. Tydligen var därmed inte alla misshälligheter mellan Franz Kuhn och Amund Grefwe avklarade, ty den 22.5.1667 vände sig Amund Grefwe i underrätten mot Franz Kuhn angående en oklarerad räkning från 1650 och till en mellan honom och sal Thomas Kuhn och hans efterleverska. Två gode män hade utsetts 2659 men desse gode män kunde "för Thomas Kuhns wedh sammankomsten onyttige munbrukande intet uhrätta (obs h icke t) utan ock med oförrättat värv måste afträda". Amund Grefwe hade efter en tid återremitterat saken till de gode männen och lämnat dem ett blankt papper med sitt namn skrivet därpå men hittills hade han icke ställts "klagelöös". Franz Kuhn kunde emellertid påvisa, att *Adam Herwegh* och *David Matzon* redan 1658 ombesörjt likvidation, Rätten förehöll Amund Grefwe, att han icke kunde förneka sitt eget namn under originalet till likvidationen. Amund Grefwe svarade, att han icke hade kunnat föreställa sig, att de gode männen skulle vara "af den humeur, att dee hans wällferd och rättmätige saak så plat skulle afskiära". Franz Kuhn och hans moder befriades från vidare anspråk.

Franz Kuhn övergav emellertid bokbindaryrket för att bli handelsman och knöt genom sina båda äktenskap förbindelse med värmländska järnbrukskretsar. Hans första *hustru Ingeborg Olofsdotter* var dotter till *Olof Christophersson* i Karlstad, som var död den 10.3.1676, då Franz Kuhn gav fullmakt till *Herman Kohltoff* och *Jacob Grund* att försälja en gård, som svärfadern hade köpt av *mäster Israel Canuti*. (Karlstad RR 23.10.1676). En svåger var den *Christopher Olofsson Berggren*, som av *fiskal Jöns Håhl* 1690 anklagade för att han bedrev handel utan att ha burskap i Göteborg (EIIa:6). Ingeborg Olofsdotter, som var född 1647, avled i tvinsot 1677 (begr. 23. 12. s.å.).

Med sin andra hustru *Elisabeth Bergia* ärvde han en tredjedel av Mölnebacka bruk och gård, vilken han sålde till svågern kyrkoherden *Gabriel Florén* (Kil härads dombok 2–4 sept, 19–21.9.1692). I Göteborgs mag. prot. 18.2.1684 omtalas ett kontrakt mellan Franz Kuhn och hans hustrus syskon angående att *Johan Bergius* hade påtagit sig att förestå Mölnebacka hammar mot det förtskott de hade givit honom. Franz Kuhn hade redan försträckt honom över 1 000 rdr.

Äktenskapet med Elisabeth Bergia blev mycket olyckligt. Den 6.2.1684 vände sig Elisabeth Bergia mot Franz Kuhn i rätten för hans ärekränkande beskyllningar och ”svåra hanterande”. Franz Kuhn förnekade, att han skulle ha slagit henne. Han erbjöd sig att vilja skaffa henne husrum någonstans och underhålla henne där, om det också kosta honom aldrig så mycket, till dess saken dem emellan bleb avgjord och sliten. Det blev si och så med den saken. Sedan hustru Elisabeth Bergia den 28.7.1784 klagat över, att Franz Kuhn inte hade givit henne kostpenningar för henne och hennes pigas underhåll, så dömdes Franz Kuhn att för de 25 veckor, som hade förflutit sedan hon lämnade hans hus, betala henne 150 d smt.

Franz Kuhn beskyllde sin hustru för otrohet medan hustrun hävdade, att de brev hon hade erhållit från en viss *advokat Paculin* hade rört sig om att han begärde hennes syster till äkta. Elisabeth Bergia ville inte gärna uppträda inför rätten men infann sig med sin bror Johan Bergius. Kuhn begärde arrest på Bergius för de hotelsebrev han hade tillskrivit honom. Bergius invände, att ingen dör av hot. Ett av Franz Kuhns skriftliga vittnen *Sara Olofsdotter* jävades, då hon var hans avlidna första hustrus halvsysster, likaså jävades *rådman Anders Henriksson*, som skulle vara i svågenskap med Franz Kuhn.

Det visade sig, att Frans Kuhn i detta ärende hade stöd och hjälp inte endast av sin avlidna hustrus syskon utan också av sina anställda. Sålunda författade en hans ”gosse” *Lars Hansson*, vars handstil var mycket lik Elisabeth Bergias i maskopi med Franz Kuhns svägerska *Britta Olofsdotter*, ett brev till Paculin i Elisabeth Bergias namn, vilket de bar till Posthuset. Detta för att de skulle få fler brev skrivna av Paculin om händer. Franz Kuhns drängar – denne Lars Hansson och *Bengt Svensson Ekeröth* – av motparten kallade hans ”brödätare” bröt de brev, som hade skrivits till Elisabeth. Om dessa tarvligheter förklarade sig Franz Kuhn vara alldeles ovetande.

Striden fördes mest med rättegångsombud och tonen mellan dem var skarp och personlig. Den 7.8.1684 kom prokuratorerna i den verkliga ordkastningen med varandra. *Fältskären Mikael Freidschmidt* (bosatt i Vedens härad där han i juni 1695 fick första uppbud på *postmästare Johan Hanssons* pantsatta hemman Rydet i Sandhult socken), som var ombud för Franz Kuhn hävdade, att ”där Elisabeth Bergia får vräka vem hon vill efter behag, så skulle hon fördärva hela Kuhns sak”. Därtill *Elias Uhrenström*, som representerade Elisabeth Bergia, svarade ”Kanske om I få proocudera, så skulle I kunna fördärva hela staden.” Rätten bad dem upphöra med sådana otidigheter och fortsätta med att läsa upp skrifterna. Franz Kuhn besvärade sig över att Uhrenström skulle ha överfallit honom ute på rådhusvalen med smädeord. Han fordrade, att Uhrenström skulle ställa caution för sig, då han inte visste, vad han var för en person. Uhrenström förklarade, att det var Franz Kuhn, som hade överfallit honom och beskyllt honom för att vara en lejd eller värvad dragon. Men han var mönsterskrivare under Vålborne Herr Gustaf Mackliers regemente under Kapten Wittings Kompani och ingen borde förkastas för att han var en värvad dragon, eftersom det inte låg något oärligt i det. Freidschmitt sade, att eftersom Uhrenström var mönsterskrivare, så borde han förbli vid sina rullor. Uhrenström svarade, att Freidschmitt borde förbli vid sin fältkista, eftersom han var fältskär.

Den beskäftige *Måns Persson* förmådde hustru *Elisabeth Bergia* att ”för att bli saken kvitt” avlägga bekännelse till honom och *kyrkoherden i tyska församlingen Johan Otto Burchardus*. Hon gick med på detta, eftersom hon inte längre ville bli hållen från sina små barn och från sin borätt och inte ville ”gå med tomma händer”. Men detta försämrade hennes sak och hon ålades att försvara sig med 12-manna-ed av 12 ärliga och ärbara kvinnor. *Elisabeth* betraktade detta som en skam och appellerade till hovrätten. Det visade sig icke vara svårt för henne att förmå tolv kvinnor att ställa upp och försvara hennes sak. Den 18.8.1684 kunde hon presentera följande lista:

Löjtnant Stuuts hustru Anna

Borgaren Anders Nilsson sågares hustru Anna Margareta Olofsdotter

Anders Andersson krutmakares efterleverska Margareta Svendsdotter

Erik Flints hustru Annika Schröder

Skepparen Sven Svenssons hustru Anna Pedersdotter

Skepparen på kronoskeppet Viktorias hustru Brita Henriksdotter

Båtsmannen på en Ostindienfarare Ifwer Larssons hustru Kerstin Roalldotter

Corporal Claes Svenssons dotter Margareta Swinhufwud

Preceptorn hos Herr Överste Sinclairs barn *Johan Fribergs hustru Margareta Andersdotter*

Borgaren och skomakaren *Anders Eriksson Kalfvekullas hustru Sigrin Eriksdotter*

Båtsmannen Mårten Anderssons hustru Britta Bergesdotter

Anders Olufsson skräddares under Överstelöjtnant Wälb. Herr Ridderhielms Compagnie hustru Annika Hansdotter

Dessa hustrur förklarade sig villiga att avlägga ed på att de inte visste annat än ärligt och gott om hustru *Elisabeth Bergia*. De förklarade dessutom, att *Elisabeth Bergia* till sitt stöd kunde få tio eller många fler ytterligare hustrur förutom dem. När eden skulle avläggas tisdagen därpå hade *Franz Kuhn* rest till hovrätten i Jönköping och sände i stället drängen *Lars Hansson* till rådhuset.

Hur det gick förmäler icke källorna om men *Franz Kuhn* och *Elisabeth Bergia* torde aldrig ha försonats.

Franz Kuhn hade en tid mycket gott anseende som handelsman och enligt resolutionsboken den 2.5.1682 berättade *Carl Olufsson* och *Christiopher Christophersson*, att borgerskapet hade utvalt *Franz Kuhn* och *Magnus Persson* att resa till Kungl. Maj:t för att anhålla om lindring i kontributionen. Men snart försämrades hans ställning. Under åren 1685 och 1686 var han utsatt för ett flertal kravmål. De mest aktiva kreditorerna var *holländaren Abraham Auxbrebis*, som fordrade skadestånd för kasserade gevär, och *David Amia*, som i egenskap av sal. *Jacob Hertzens* sons förmyndare krävde barnpenningar, vilka alltid hade preferens. Detta krav torde sammanhånga med *Franz Kuhns* köp av *Jacob Hertzens* gård. Eftersom gården var obetald avspeglas inte försäljningen i lagfarts- och uppbudsnötierna i magistratsprotokollen. Med undantag för barnpenningarna erhöll *Abraham Auxbrebis* företrädesrättighet och den 19.2.1686 arrest på så mycket av *Franz Kuhns* egendom, som behövdes för täckning.

Den 1.3.1686 protesterade kommissarie *Amia* mot *Franz Kuhns* olaga bortresa från staden. *Franz Kuhn* återkom emellertid men den 24.12.1686 omtalas det i rätten, att *Franz Kuhn* ånyo rest från staden så snart han hade fått veta, att hans kreditorer hade begärt personlig arrest på honom. Da-

vid Amia begärde omedelbart, att en enspännare skickas efter honom och hämta honom till Göteborg, var han än påträffades. Stadsbudet fick order att gå till kommandanten Belfrage och bedja ”det Portarne måtte Franz Kuhn förbjudas”, d.v.s. att Franz Kuhn icke skulle få lämna staden genom stadsportharna. Skulterna fick order att efterspana Kuhn, och ta fast honom, var han än kunde påträffas. Den 3.1.1687 inlade handelsmannen Christoffer Olsson och *Joakim Marcus* 5 d smt i vädjepengar för Franz Kuhn. Christoffer Olsson, som hade förmått Franz Kuhn att komma hem frivilligt, eftersom han överallt var eftersökt, hade begärt, att Franz Kuhn skulle tillåtas att sätta en kakelugn i arrestkammaren.

Efter några dagar i arresten blev Franz Kuhn sjuk och fick flytta hem för att där bevakas av två stadssoldater men den 15.1.1687 begärde kreditorerna, att Franz Kuhn ånyo skulle tagas i publikt förvar på gisslekammaren. De fann honom icke tillräckligt sjuk. *Stadsmedicus Abraham Bex* skickades hem till Franz Kuhn för att undersöka saken. Han betygade honom ”fuller icke hava någon vehement sjukdom men likväl av melancholie och andre accidenter så betagen, att han icke förmåtte hålla huvudet uppe utan merendels ligga till sängs”. Fortsatt arrest i Kuhns eget hem bestämdes men den 18 januari bestämdes, att Franz Kuhn samma kväll skulle förfoga sig till arrestkammaren på stadshuset och stanna där. Den 10 april beklagade sig *Abraham Auxbrebis* över att Franz Kuhn njöt alltför stor frihet och utnyttjade tillåtelsen att gå i kyrkan till att gå allt längre bort.

Rätten skickade bud till Franz Kuhn att han ”skulle hålla sig något mera inne i arrestkammaren men Kyrkiogången är honom dock icke förbudin”.

Auxbrebis fick ta sin del av det inventarium, som hade upprättats över Franz Kuhns hus och egendom.

Den 19 april anhöll Franz Kuhn om att någon gång om dagen få gå hem i sitt hus för att se till sina små barn och sitt hushåll och inte vara så alldeles instängd som nu. Den 26 april fick Franz Kuhn det begärda tillståndet, eftersom hans svägerska, som dittills hade förestått hans hus och skött hans moderlösa små barn, skulle gifta sig. Den ????.5.1687 [datum oklart i manuskriptet] beslöt hovrätten, att Franz Kuhn mot personell caution skulle slippa arresten och *Joakim Marcus*, *Christoffer Olsson*, och senare också *Gottfrid Meissner* som tredje man blev borgensmän för att Franz Kuhn icke skulle avvika. Franz Kuhn förbehöll sig laga åtal mot alla dem, som orsakat den ”tort”, som han hade lidit genom arresten.

Cautionisterna berättade för rätten den 13 juni, att kreditorerna nu hade tagit icke bara hus och egendom från Franz Kuhn utan också hans räkenskapsböcker ”så att han nu ingenting i världen äger mer än de gamble kläder han hafwer på lifwet och vilja dhe hafwa dem så står thet dem fritt”. Kreditorerna begärde, att Franz Kuhn skulle upprätta en balansräkning över sina böcker, vilket Franz Kuhn med all rätt ansåg att han icke skulle kunna göra utan böckerna.

Den 7.2.1688 beslöts det, att *köpebrev skulle anslås på Franz Kuhns gård*, först och främst till Amias betalning. Den 28 februari lät rådman *David Amia* lagbjuda Franz Kuhns hus och gård belägen på ett hörne vid Östre Lilla Hamnen. *Lars Tollesson (Dahlberg)*, som bodde i gården, hade vid Franz Kuhns avresa icke fått några order av honom. Det omtalades, att *Lars Tollessons hustru Britta Olofsdotter Berggren* (alltså syster till Franz Kuhns första hustru) hade sina barnepenningar inestående i Franz Kuhns hus och gård.

Franz Kuhn avled i början av 1696 (begr. 9 febr.) av tvinsot. Knappt två månader dessförinnan hade svågern *Gottfried Meissner* avlidit.

I sammanhang med uppbudet av $\frac{1}{3}$ -del i Mølnebacka bruk, samt en $\frac{1}{6}$ av Månshyttan i Nyeds socken, som kyrkoherden i Nyed Gabriel Florén hade köpt av handelsmannen i Göteborg Franz Kuhn för 1 000 rdr enligt köpebrev 1688 (gode män herr *Johan Carlheim* och rådmän *Lars Åman* meddelas detta: utom köpesumman gav kyrkoherden frivilligt Herr Kuhns två döttrar, hans hustrus systerbarn, 20 skeppund stångjärn till 100 rdr värde. Han lovade (enligt vad rådmän *Torbjörn Nildman* och Christopher Berggren attesterade den 1 augusti s.å.) ”att vara dem till all villighet, som en redelig morbroder bevågen, enär deras fader något dödeligt hände.”

Magistraten skrev den 19.5.1696 till *Biskop Cameén* och omtalade, att handelsmannen *Benedict Gustafsson Fistulator* hade berättat om detta pastor Gabriel Floréns såväl skriftliga som muntliga löfte till Franz Kuhn under hans livstid att som en trogen morbroder och förmyndare ta väl hand om hans två omyndiga barn. Sedan Franz Kuhn hade dött i stor fattigdom hade Gabriel Florén alldeles uraktlåtit detta och lämnat barnen utan hjälp. *Fistulator* var barnens kusin.

Gården stannade i släkten, ty David Amia sålde den till (Lars Tollessons efterträdare i äktenskapet) Britta Olofsdotter Berggrens andre man

handelsmannen Arfwid Bengtsson

(hemmavigsel 10.9.1695)

Den sades vara belägen mellan rådmän sal. Jacob Herwegh i norr och dess bakgård i väster (bör vara öster). Priset var 2 000 daler förutom Britta Olofsdotters i huset inestående fäderneärv 800 daler. Uppbud skedde den 8.6.1696 (fasta 17.8.1696).

Arfwid Bengtsson vände sig i Uddevalla RR 1697 (s. 21b) mot änkan i Uddevalla *Margareta Matthias Henbergs*. Arfwid Bengtssons hustrus förre man *Lars Tolsson (Tollesson) Dahlberg* hade sålt varor till Henberg 1681 och 1688.

Arfwed Bengtsson hade fått burskap 1692.

Den 20.5.1707 blev stadens sekreterare och notarius Publicus anmodad av *rådsförvanten och handelsmannen Sebastian Tham* att förfoga sig till handelsmannen Arfwed Bengtsson och förmå (insinuera) dennes hustru Madame Brita Olofsdotter och tjänare att acceptera en växel och betala den (EIIa:19).

Av en annan skrivelse till magistraten detta år (EIIa:192, 2.8.1707) berättas det, att handelsmannen Arfwed Bengtsson av magistraten hade utsetts till förmyndare för *sal. Lars Bratts* efterlämnade barn av det senare giftet. Han hade därför fått hand om deras till ett ansevärt belopp bestigande arv. Nu hade barnen råkat i svårigheter genom hans ”bortresande, långsamma bortovarande och ovisshet om hans återkomst”. *Jacob Maull* hade utsetts att företräda dem. (Se också RR 1709, 412.)

Brigitta Berggren klagade i brev till magistraten (EIIa:20, 11.5.1708) över det nödtillstånd, som hon råkat i, sedan hennes man Arfwed Bengtsson rest bort och lämnat henne med större skulder än huset förmådde täcka. Hon begärde kreditorernas medlidande. Det borde vara bekant, att hennes man hade varit ”en flitig, nykter och arbetsam man, som aldrig genom slöseri, dobblande, spelande, lättja eller annan överdådighet försatt sitt goda utan det hade skett genom sjö- och landskador, där han kommit till korta.”

Den 12.4.1709 (EIIa:21) framgår det att *Torbernus Rosenbäck* var fullmäktig för den avvikne handelsmannen Arfwed Bengtsson, vars hustru sedermera avlidit (begr. 24.4.1709) Rosenbäck

förväntade sig Arfwerd Bengtssons hemkomst. Arfwerd Bengtssons fullmakt till Torbernus Rosenbäck var daterad Molde den 24.2.1709.

Själv klagade Arfwerd Bengtsson efter hemkomsten från Norge i ett brev till magistraten (EIIa:21, 9.12.1709) över att man under hans frånvaro hade lagt beslag på hans stolrum i Gustavi kyrka, som han själv inlöst (26.3.1692) och betalat för. Han ville behålla stolrummet så länge han var i livet. Ett dussin av hans rysslädersstolar hade man lagt beslag på för kommandantshusets räkning. (Stolrummet hade överlåtits till *Matthias Herman Lauterbach* den 30.11.1707) Arfwerd Bengtsson fick nytt stolrum den 3.5.1711.

1698 hade Arfwerd Bengtsson fått arrende på *sal rådman Areels* masthamn. Den 6.3.1699 begärde Arfwerd Bengtsson av Göteborgs magistrat att få arrendera hamnen nedanför sal Areels trädgård.

Arfwerd Bengtsson klagade i brev till magistraten (EIIa:21, 22.11.1709) över att han vid sin hemkomst från Norge hade funnit, att *Herr Anders Nilsson* uti hans frånvaro hade gjort sig till ägare och ”mästare” av hans masthamn i Haga med därpå stående hus, som Anders Nilsson uppfyllt med master och stenkol. Arfwerd Bengtsson hade skickat dit en god man, som hade begärt, att Anders Nilsson skulle borttaga alla sina returer och lämna tillbaka Arfwerd Bengtssons gamla bod och hamn, eftersom Arfwerd Bengtsson väntade hem en stor kvantitet master, som nu låg mellan Vänersborg och Trollhättan. Genom Rosenbäck fick Arfwerd Bengtsson till svar, det kunde ej så hastigt ske att Arfwerd Bengtsson skulle få tillbaka masthamnen, då man hade hört, att Arfwerd Bengtssons kreditorer själva ville disponera masterna. Anders Nilsson ville tala med borgmästaren därom och fortsätta att disponera över ifrågavarande Bengtssons gamla egendom. Egentligen skulle masterna och hamnen disponeras av Bengtssons fordringsägare kapten Wagenfelt, som Arfwerd Bengtsson ”ingen peng betalt”

Arfwerd Bengtsson vände sig 1714 (RR sid. 16) till magistraten för att bli kvitt sin hustru Britta Berggrens arvingars krav. I samband därmed ingav han en specifikation på sin döda hustrus bröder och systrar och deras arvingar (EIIa:26).

1. Äldste brodern Christopher Olofsson. Han hade ett okänt antal barn. Den äldsta dottern *Brita Christophersdotter* hade i 10 år varit hos Arfwerd Bengtsson
2. *Johan Olofsson* hade avlidit i Stockholm
3. Äldsta systern *Ellika Olofsdotter* hade avlidit i Värmland, efterlämnande åtskilliga barn
4. *Maria Olofsdotter*. Gift med *handelsmannen Anders Nilsson i Lidköping*
5. *Sara Olofsdotter*, . död barnlös efter Arfwerd Bengtssons hustru. Gift med *handelsmannen Sven Liedbom i Lidköping*.
6. *Sal. Ingel Olofsdotter*. Gift 1/ med sal *Christian Pettersson* med dottern *Greta Christiansdotter* i Amsterdam; 2/ med *Niclas Wollenberg* med sal dottern *Anna Lirken Wollenberg* med en dotter efter sig. Wollenberg berättade i sammanhanget att han hade en styvdotter i Amsterdam och mågen *skepparen Olof Tollesson*, som borde höras: han ville inte bortgiva barnens arv om något fanns att ärva.

Alla dessa var alltså söner och döttrar till Franz Kuhns första svärfar Olof Christophersson i Karlstad. Arfwerd Bengtsson utelämnade i listan *Franz Kuhns hustru Ingeborg Olofsdotter*, som dött barnlös långt tidigare.

Av ett brev från Göteborgs magistrat, daterat 30.12.1714, framgår det, att Arfwed Bengtsson den 16.5.1698 hade fått hand om *överstinnan Anna Elisabeth Gripenwalds* dotters fädernearv. Nu begärde dotterns man *kaptan Jacob Niclas Meijer* att få arvet utbetalat. Men därefter hade Arfwed Bengtsson flytt undan kreditorerna till Norge. Under hans frånvaro fördelade magistraten den 6.7.1708 tillgångarna kreditorerna emellan. Redan tidigare i januari 1714 hade Göteborgs magistrat skrivit i till två av Arfwid Bengtssons svågrar handelsmännen i Lidköping Anders Nilsson och Sven Liedbom och frågat efter Ellika Olofsdotters och Christoffer Olofssons barns vistelseort och sade i brevet angående Arfwid Bengtssons affärer: ”Det är oss bekant, att medan han ännu var i Norge, så blev all dess egendom inventerad och till kreditorernas betalning utslagen och skiöt intet öfwer utan någre gamle och utestående skulder, som aldrig utfalla kunde.”

Arfwed Bengtsson hann med ytterligare två äktenskap. Bouppteckningen efter hans andra hustru *Susanna Pihlsson* (begr. 20.5.1719) företogs 29.10.1720 (1720:577) och behållningen i boet sades vara 9 542 d smt. I detta äktenskap föddes barnen *Anna Catharina Arvidsson* och *Johan Anton Arvidsson*, vars mormor sades vara *madame Anna Hummel*. Hans tredje hustru *Elisabeth Lander* sades den 3.8.1733 vara döende men begravdes ej förrän den 17.12.1736

1733 begärde *råd- och handelsmannen i Varberg Johan Pihlsson* att som morbroder och förmyndare till handelsmannen Arfwid Bengtssons omyndiga barn sonen Johan Anthon Arvidsson och dottern Anna Caisa Arvidsdotter få lyfta deras hos magistraten i Göteborg deponerade modernearv på c:a 3 000 d smt.

När Arfwid Bengtsson därefter (1733?) på nytt måste avträda all sin egendom till kreditorerna, hette det i magistratens intyg, att detta skett ”allenast till följd av det alltför stora arv han tillerkänt barnen (i andra äktenskapet i moderne), vilken olycka Magistraten condolerar”. Han var då så utblottad, att magistraten måste ge honom 40 d smt, som anförvanter till ende omyndige sonen av senare giftet *Lars*, som vid vuxen ålder kallade sig *Bengtsson*. omtalas vid bouppteckningen (1737:341) efter handlanden Arfwid Bengtsson (begr. 13.2.1737) *doktor Herr Jacob Boethius*, *postinspektören Herr Christian Pettersson* (g. Lander) och *notarien herr David Swahn*. *Skolmästaren Johan Kråka* hade informerat Lars Bengtsson.

Arfwid Bengtsson hade fått behålla gården vid kreditorernas första anlopp 1708. Men 1733 värderades handl Arfwid Bengtssons gård på hörnet av Drottninggatan och samma år övergick äganderätten till

Hieronymus Nissen

Lorentz Tanggren ägde gården 1735–55

Superkargören Niclas (Haegh) Hägg

omtalas i tomtöreslängden 1765 som ägare. Hans och *handelsmannen Magnus Liedboms* i hörnet av Östra Hamngatan och Drottninggatan samt på Stora Hamnen belägna fasta egendom intecknades den 2.12.1769 för avlidne *lantränmästare Scharps* erkända och obetalda skuld av 5 000 d smt till Kungl. Maj:t och kronan.

Den 16.12.1771 uppbjöds första gången på *kommerserådet Grubbs* (genom ombudet *artilleriauditeuren herr Johan Govert In de Betou*) gjorda anhållan herr Nicolaus Haeggs här i stadens tredje kvarter i hörnet av Drottning- och Östra Hamngatorna intill handelsman Lars Kåhres gård belägna hus och gård som pant för 9 957 d smt huvudstol samt därpå upplupen ränta à 6 %.

Handelsman Olof Spargren

lät den 6.7.1772 första gången uppbjuda före detta supercargeuren Nicolaus Haeggs i hörnet av Östra Hamn- och Drottninggatorna, näst intill Herr Lars Kåhres å norra och östra sidorna belägna men för gälds skuldbetalning till *herr Michel Grubb* på en auktion den 26 juni till herr Spargren för 11 000 d smt sålda egendom. 30-penning 366 daler 21 $\frac{1}{3}$ öre.

Olof Spargren, som hade lånat 1 000 d smt av *Niclas Sahlgren* och *C. P. Alströmer* enligt obligation den 5.5.1777 pantsatte till dem hörnhuset vid Östra Hamn- och Drottninggatorna. Spargren står som ägare i tomtöreslängden 1775.

Handelsmannen Olof (Andersson) Holmelin (från Holmestads socken), död 7.6.1793 uppbjöd den 6.11.1780 första gången för en 2 250 rdr köpeskilling samt 33 rdr 16 sk. diskretion detta hörnhus vid Östra Hamn- och Drottninggatorna med allt nagelfast innanrede, som han köpt av handelsmannen Olof Spargren och dennes hustru *Clara Olbers* den 28.10.1780. (30-penning 75 rdr specie). Olof Holmelin hade tjänat 12 år hos *handelsmannen Hans Jacob Beckman*, innan han fick medlemskap i handels societeten den 12.4.1774 och därefter burskap i Göteborg som handlande i Göteborg 29.4.1774. Han efterlämnade enligt bouppteckning 21.2.1794 ett grundmurat stenhus med tomt nummer 17 i hörnet av Drottninggatan, värt 7 000 rdr specie. Hans förmögenhet uppgick till 7 648 rdr specie (Berg I:2, 245).

Nästa ägare av 5.17 var

Anders Nordenberg,

född på Orust i oktober 1761, död av slag i Göteborg 26.11.1817. Han blev 2.6.1797 kronouppbörds kassör efter *Matthias Berg* och 9.11.1798 *stadskamrer efter C. H. Bagge*. Gift 1/ med *Margdalena Christina Stare*, död 18.2.1793 (bou 10.1.1794), syster till *mamsell Britta Maria Stare*; 2/ 18.3.1800 med *Johanna Christina Wohlfart*, född 1777 (döpt 8 juli), död 21.5.1816, dotter av *kopparslagaremästare Hans Wohlfart*, född 1743, och *Ingrid Maria Neuhammer*, född 1752. Bouppteckningen efter andra hustrun 27.8.1816 upptar förmögenheten till 6 007 rdr banco. Bland tillgångarna upptas grundmurade stenhuset nummer 17 i femte roten vid Östra Hamnegatan, försäkrat i allmänna fonden för 7 718 rdr 42 skill banco, hus, åbyggnader och trädgård nummer 67 i Östra Haga m.m. (Berg I:3, 59).

Senare uppbud av 5.17

kaptan C H von Sivérs	10.8.1835
änkan Elisabeth Johansson	8.1.1838
handelsfirma G Lewien	23.2.1857